

12. Eadem quoque nocte, qua Pater beatus dormivit in Domino, vidit abbas quidam duos sanctos, in visione decenter ornatos, angelorum manibus ad astra sustolli, et audivit voces in sublimi dicentium. Hos geminos sui correctores et sæculi, stratis auro radiantibus, vitæ merito collocabimus, videlicet Cantuariensem archiepiscopum et Cluniacensem abbatem, qui multorum sunt patres filiorum in gloria. Isti quidem duo pene sub uno tempore decesserunt.

A De abbatibus Cluniacensibus a primo ad beatum usque Hugonem facti sunt hi versus :

Ordine Beruo, prius stat honore beatior Odo :
Surgit ab his sanctus Majolus forma virorum,
Igneus at dentem vix cohibens animam ;
Post fur Arvernus sacer Odilo missus ab oris,
Miuor ingenio quam ferus imperio :
Proximus Hugo venis, discretis usus habenis,
Ordine posterior, utilitate prior.

ANALECTA.

(*Ex alius in bibliotheca Cluniacensi collectis.*)

CAPUT I.

Ex epistola Hugonis monachi ad Pontium abbatem.

1. Patri serenissimo, Cluniacensi abbati PONTIO, domino suo, servus HUGO. Dum tuam, Pater, excellentiam penso, injustus coram te loqui non audeo. Sed quoniam memoranda quædam de magno Hugone, sancto præcessore tuo, tacita video, si tua jubeat me fieri dignatio, pauca de plurimis, parva de maximis, brevi expedio. Ista quidem diffusos scriptores illos miror obmisisse, qui de eo tanta volumina conscripserunt. Quæ refero, præsentibus notissima sunt, sed posterorum memoriæ, ut jubes, mandata sunt.

2. Beatus Hugo ad Francigenas, eos visitaturus, olim exiverat. Veniens autem Belluacense territorium, intravit Gornacum (111) super Aronam fluvium. Ibi eum Albertus vir illustris honorifice suscepit. Uxor viri, nomine Ermengardis, et ipsa tanto hospiti reverenter occurrit. Quam sanctus ut vidit, prophético afflatus spiritu, dixit : « Domina, tu gravida es, filium paries, qui, sicut Deo placuerit, monachus erit. » Audivens mulier quæ de se ante non noverat, mirabatur, præsentibus, audita signantes oracula, lætabantur. Postmodum, juxta servi Dei verbum, gravida illa peperit filium. Crevit puer, et armatorum deputatus officio, militiam adeptus, ut id hominum genus male consuevit, perniciosus evasit. Interea sanctus, plenus dierum pariter et virtutum diem in Domino clausit extremum. Erat tunc in Italia apud Papiam decus pontificum Godefredus

B ctitate perspicuus. Dum itaque beatus Hugo præsentis vita defungitur, æterna donatur, vidit episcopus ad procedendum conventus eximios præparari, cum luminaribus et cæteris quæ in processione solemniter solent exhiberi. Episcopo inquirenti quis esset, quem tantæ triumphus gloriæ cxspectaret; responsum est, quia ad deducendum dominum Hugonem, Cluniacensem abbatem, illa sanctorum devotio festiva procederet. Quod cum episcopus admirans socius revelaret, tempusque quo id viderat adnotaret, in Gallis reversus; eodem invenit tempore in Cluniaco sanctum migrasse, quo sibi fuerat monstratum Papiæ.

3. Postquam vero sanctus decessit, tu feliciter electus, et in officium tanti Patris digne subrogatus, Domino ducente ad supradictas Franciæ partes descendisti, ubi pro tua illa nobili consuetudine, quibusque bona prædicans, istum, de quo sanctus prædixerat, juvenem invenisti, inventum vocasti, vocatum eduxisti. Ipsum in Cluniaco monachum, nomine Landricum, plurimis annis vidimus bonis pollentem moribus (113). Sic, Pater benignissime, sic præcessor tuus abbas Hugo sanctissimus, quem plurimum dilexisti, imo quem diligis, sic inter alias virtutes suas etiam prophetica claruisse probatur; sic in sui dissolutione corporis, pontifici relevatus, supercoelestium concivis esse dignoscitur. Sed mea modo sileat parvitas, tua magis ista, quam alta sint, pendat charitas. De hac enim altitudine loqui, ego tam infimus timere debui.

4. Anno denique Verbi de Virgine nati 1118, de-

(111) Gornacum, vulgo *Gournay sur Epte*, quinque leucis Bellovaco distat trans Eptam, qui Francos strictissime dictos, id est Parisiensi regimini subditos, disternat a Northmannis; utrum vero Epta fluvius etiam dicatur Arona; an occasione alterius Gornaci, inter Parisios et Melodunum siti, vulgo *Gournay-sur-Maine* exerraverit Hugo, et librarium culpa irrepserit *Arona* pro *Matrona* non definio.

(112) S. Godefridus episc. Ambian. colitur 8 Novembri, rexit Ecclesiam suam ab anno 1104 ad 1118.

(113) In Vita postea scripta idem Hugo, omussa

revelatione S. Godefrido facta post nativitatem pueri et depravationem adulti, continuo subnectit ejus conversionem hoc modo : « Interim B. Hugo præsentis vitæ cursum complevit : cui dum ejus Patris pius filius domnus Pontius, successit, Cluniacensis abbas assumptus, et ipse Franciam visitaturus intravit. Ubi pro sua nobili consuetudine errantes revocans, plurimos secum adduxit, inter quos et me peccatorem, et hunc de quo loquimur juvenem invenit, vocavit, et ut sanctus prædixerat monachum effecit. Præsens est in Cluniaco, sacerdotali fungitur officio. »

functo papa Paschali, qui Romanæ sedis apicem 18 annis, et eo amplius (114) gubernavit, assumptus est electione catholica, et consecratus est Gelasius papa, vir apprime eruditus, eleemosynis largus, consilio providus. Hic Henrico IV, Romanorum imperatore, contra Ecclesiam sæviante, declinans, ad mare descendit, navigio Gallias expetivit: tibi primum, cursore a Pisis emisso, suum prænuntiarum fecit adventum: te enim, Cluniaci scilicet abbatem, in partibus Galliarum habet pontifex Romanus proprium et specialem filium. Huic apud S. Ægidium occurristi, huic et multo comitatui suo equitaturas et alia quam maxima elegantissime ministrasti. Hunc pro maris molestia infirmatum, in tuæ solo natalitatis, quod Pater tuus Petrus, potens et nobilis comes Merguliensis (115), juri apostolorum Petri et Pauli contradidit, et inde accepit, tu papam officiosissime fovisti. Qui denuo convalescens, et Cluniacum suum pervenire desiderans, Lugdunum Gallicæ pertransit, Matisconam descendit (116), ubi gravissima ægitudine confectus se Cluniacum perferri instantissime præcepit. Quo deportatus, summaque reverentia susceptus, completo episcopatus sui anno primo et diebus quatuor (117), in medio fratrum, circumstantibus episcopis cardinalibus, in propria domo, proprius pastor in pace Cluniaco quievit.

5. Post hunc reverendus Wido Viennensis archiepiscopus ab Ecclesia catholica est in Cluniaco electus, sicque in papam Calixtum ordinatus (118). Hic terrenæ nobilitatis celsitudine præcellit (119), sed cælestium nitore charismatum pulchrius elucescit. Hic secundo Cluniacum rediit, ibique festum Dominicæ Circumcisionis et Apparitionis devote peregit (120). Qui dum inter cætera sæpius ageret de vita et miraculis B. Hugonis, non quorumlibet chartulas super his profusius exaratas attendit, sed personas authenticas in medio Cluniacensis capituli præsentatas, de sancto quæ viderant et audierant

(114) Scilicet mensibus 5, diebus 4.
 (115) Mergulium vulgo *Melgueil*, in Languedocia haud procul a Rodano constitui debet, siquidem eo loci natus est Pontius, saltem natalitatis ejus locus in jam dicta regione erit quærendus; quandoquidem pontifex ad S. Ægidium se recipiens, inde adverso Rhodano Lugdunum versus ascenderit.

(116) Descendisse dicit, non respectu fluminis, qui adversus erat; sed respectu itineris, ab austro in septentrionem instituti.

(117) Obiit Gelasius II, anno 1119, 29 Januarii.

(118) Coronatus est Calixtus II, die 1 Februarii ejusdem anni.

(119) Utpote filius Guihelmi II, Burgundiæ comitis.

(120) Anno 1120, priusquam rediret in Italiam.

(121) Cætera, quæ Cluniaci gessit pontifex, in bibliotheca Cluniac., col. 560, legi possunt.

(122) Reliqua pars epistolæ agit de reliquiis SS. Petri et Pauli Cluniacum allatis, et in monasterio novo per Pontium constructo conservatis, immota aia sub qua repositæ olim fuerant.

(123) Fuit Robertus hic primus ex stirpe Francæ Burgundiæ dux, tertio-genitus Roberti regis, nepos Hugonis Capeti, et infeliciter obiit anno 1075, anno autem 1045 secundis nuptiis duxerat Ermengarde n

A validius attestatas, gratanter accepit. Episcopis vero et cardinalibus pariter assentientibus ad laudem et gloriam Patris nostri Jesu Christi natalium tanti confessoris tot et tantis virtutibus approbati festum fieri papa decrevit . . . (121). Ista me dixisse sufficiat, tuæque mihi gratia veniam tribuat . . . (122).

CAPUT II.

Ex Vita per eundem Hugonem scripta.

6. Patrum Cluniacensium conventui sancto servus Hugo. Charitas quæ libera servit, piis me jussionibus parere compellit. Præcepto igitur, non præsumptione, suscepi de B. Hugone, licet indignus, aliquid dicere. Neque eis præjudico qui ante me de sancto eleganti scripsere calamo, sed nostris servio, dum quædam ab eis omissa colligo, irfus us ei a contraho, ne occupatos onerem multa præcreo. Hæc protestatione præmissa, natales, menachatur, et electionem S. paucis perstringit auctor; obiterque indicato quid Florentiæ contigerit, susceptum argumentum sic prosequitur: »

7. Mirandis plus miranda subjungo, quæ referentibus viris authenticis probata cognosco. Hæc sane referunt, Gaufridus de Monte S. Vincentii et Rainaldus Æduensis. Dux Burgundiæ Robertus (125) Haganonem Æduorum episcopum nimia infestatione gravabat, variisque prædonum incursibus passim Burgundia laborabat. Eapropter episcopi Gaufridus Lugdunensis, Hugo Bisontinensis, Accardus Calionensis, et Drogo Matisconensis, Æliam (124) convenerunt, magnique Patrem consilii prædictum Hugonem Cluniacensem abbatem venire rogaverunt. Aderat illustrium multitudo copiosa virorum, populus confluebat infinitus, pro pace supplicans indefessis clamoribus. Adveniens ipse dux, imo tyrannus, Æduam intravit; sed fastu maligno interesse conventui recusavit. At Pater Hugo, fervore charitatis coactus, tyrannum adit; quem vehementer increpans cunctis mirantibus tanquam ovem mitissimam

S. Hugonis sororem.

(124) Conventum hunc episcoporum ad annum 1072 referunt Sammarthani in episcopis Bizontinensibus, quorum LIII Hugo, anno 1071, numerabat sui præsulatus annum 1; et Drogo Matisconensis, qui pariter interfuit, annum penultimum. De Gaufrido Lugdunensi, qui præsedisse debuit granhs controversia movetur ab eisdem Sammarthanis qui in archiepiscopis Lugdunensibus nullum sedis ejus tempus inveniunt, neque nomen in catalogis. Negant autem recipiendum, propter auctoritatem chronici Flaviniacensis, ubi dicitur anno 1077, « quia Lugdunensis sedes, Humberto Simoniaco expulso et in locis Jurensibus monacho facto, vacabat antistite. » Ast prima hujus Humberti memoria, ipsimet indicantibus exstat in Chartophilacio S. Petri Matisconensis sub anno 1072, et Philippus, ab Alberico notatus in chronico ad annum 1051, putatur ab ipsis is esse, qui anno 1055 de Simonia fuit per miraculum convictus; quidni et depositus? saltem largum inter annum 1055 et 1072 est spatium, ut interim Gaufridus sederit, et paulo post conventum Æduensem celebratum obierit; cum ne hoc quidem constet, quod anno 1072 potius quam 1071 fuerit celebratus Adde quod, ut notat Quecetanus, etiam Nicæ-

secum adduxit. Episcopis autem supplicantibus, ut Pater Hugo pro pace agenda loqueretur, turbis undique conticentibus, et ex ejus ore pendentibus, sic ait: « Qui pacem quærunt, qui Deum diligunt, nos audiant, nobiscum agant. Qui vero filius pacis non est, qui non ex Deo sed adversarius est, huic ex parte Omnipotentis præcipio ut a nobis exeat, et operi divino non noceat. » Vix dicta compleverat, cum ecce quidam statura procerus, facie truculentus, multis eum sequentibus egressus, disparuit. Non fuit in tanta multitudine hominum, qui aliquem nosset egredientium. Mirabantur singuli, stupebant universi. Quærentibus invicem super his, non erat aliud respondere, nisi interdicante sancto, dæmones visibiliter exiisse; egressosque de turbis simul evanuisse. His ita depulsis, tantam mox prædicationis sancti efficaciam habuit, ut eo jubente, dux ipse sui mortem filii (125), interfecto condonaret, et Ecclesia pacem reciperet. O beatum virum, cujus præsentiam Satanas ferre non poterat, cujus imperium invitus agebat. Res equidem mira, sed altiori miraculo cumulata. Quandiu enim in conventu illo vir sanctus sancta perlocuit, sicut columba candida super caput ejus præsens apparuit. Quibus id videre datum est, Deum glorificaverunt, non enim omnes hanc videre gloriam meruerunt. Stephanns archipresbyter de Paricejo (126), sub omni assertionem itidem se, licet indignum, testabatur vidisse.

8. Paredum venerat Hugo Pater, ut ibi festum Baptistæ Joannis devotus ageret. Ad quem mulier quædam, cum turba pro eo supplicante, pervenit: quia ejus uterum irruptio violenta virulenti tenebat serpentis. Tum sanctus, misericordia motus, aquam afferri præcepit, quam precibus sacris et benedictionibus præsignavit, acceptoque cochleari, ter de aqua illa in ore mulieris orando infudit. Quo facto, statim serpens, cunctis qui aderant videntibus, per os mulieris horridus exiit. Qui cum mœiore venerant, cum gaudio revertentes, Dominum collaudabant. Gaufridus vir fidelis, quo præsentem sanctus apud Æduam dæmones de turba fugavit, et hoc de serpente per eum ejecto se vidisse solet attestari.

9. Alio quoque tempore pacis agendæ gratia, prælatus Pater cum episcopis Rocleno Cabilo-

luis Aragonius ejusdem Gaufridi Lugdunensis meminere, in antiquis pontificum Romanorum Gestis.

(125) Hugo et Henricus, ante patrem obiere; primus anno 1057, in bello contra ducem Nivernensium, perit; Henricus filium post se reliquit Hugonem, qui avo suo Roberto successit in ducatu, frustra obtinente Roberto patruo, tanquam Roberti ducis tertio filio. Si de Henrici cœde haberi posset demonstratio aliqua, haud dubium quin hic deberet nominatus credi; mors Hugonis quomodo contra Hugonem Æduensem causas turbatum dare potuerit non apparet, nisi hic ex Nivernensi familia fuerit; et ipse Hugo non tam prælio casus quam fraude mala fuerit interemptus.

(126) Pariceium vulgo *Parcé*, in Cenomanis, trans Sartam fluvium in confinis ducatus Andega-

nensi (127), et Drogone Maticensi, in campo venatorio pariter affuit. Turbis vero circumstantibus, quidam pessimo foedatus crimine, non timuit interesse. Quem sanctus, sancto edoctus Spiritu, a longe intuens, ait præsentibus: « Videtis, inquit, miserum illum? Videtis dænone plenum? » Statimque eum designavit, et ad se venire mandavit. Quo præsentato: « Quomodo, ait, huc ad nos intrasti, qui hec crimine (crimenque exposuit) te sordidare voluisti? Cur miser nobis in te demonem præsentasti? Pacem quærimus, dæmonem nolumus. » Confusus ille negare non potuit. Quod factum videntes plurimi qui aderant adinvicem summissa voce dicebant: « Divertamus ab isto homine, qui novit hominum occulta videre, ne et in nostris nos peccatis, sicut istum in suis, valeat deprehendere. » Inquire si denique sancto de cujus esset episcopatu ille homo, inventi quod parochiæ cujusdam esset Cabilonensis. Tunc sanctus miserum illum pariter et peccatum episcopo Rocleno proposuit; quem episcopus seorsum tulit, et pro officio corripuit. Testes sunt qui interfuerunt, venerabiles viri Rotbertus Sedunensis, et Gaufridus, quem supraposui. Quanta sint hæc, vestra perpendat charitas, mea interius sileat parvitas.

10. Erat Sanctus apud Nantoacum (128), venit nuntius qui diceret obiisse Wilencum; Wilencus iste, prior fuit de Charitate. Pro defuncto pius Pater dum missam celebraret, more solito vivam seipsum hostiam Domino præsentavit, et sic tenens in manibus Filium Patris obtulit, oblatum ore suscepit. Quo edoctus, ad fratres egreditur, revelat sociis quod apud Charitatem, non Wilencus, sed Orius obiit. Erat ibi Odo, qui fuit prior Clunacensis, post episcopus Ostiensis, deinde apostolicæ sedis pontifex summus, Urfanus secundus (129). Qui legatione transmissa, invenit, juxta viri Dei verbum, non Wilencum obiisse, sed Orium.

11. Sabina quoque, sanctimonialis virgo in Jotrensi (130) monasterio testimonii singularis, vidit Matrem misericordiæ cum glorioso beatorum agmine. Vidit et subsellium candidum decenter ornatum agmini illi interesse, auditque quia Hugo abbas Clunacensis in eo debebat abire. Sabina visionem refudit, nec multo post nuntius venit, dicens migrasse sanctum, quem visio dicta signaverat abire.

(127) Roclenus concilio Cabilonensi præfuit anno 1075, juxta vetus Chronicon Maticonense apud Sammarthanos, ex quo constat Arcardum supra memoratum non diu supervivisse Æduensi concilio.

(128) In diplomate Paschalis II, an. 1109, col. 569 bibliothecæ, Nantoacum, inter prioratus Clunacensis abbati subditos, primo loco nominatur: an apud Ruthenos, ubi oppidum *Nayac* vulgari nomine signant geographi?

(129) Odo, episcopus Ostiensis creatus circa an. 1077, paulo post papa; Italis Otho scribitur.

(130) Jotrum vulgo *Jouarre* in diœcesi Meldensi, sanctimonialibus sub regula S. Columbani victoris conditum ab Adone, S. Audoeni fratre, postea ordinis Benedictini.

turum. Sic sanctus et miraculis approbatus, et revelationum sacramentis præmonstratus, in medio filiorum corpore defunctus, sanctitate perpetuus, mundo decessit, Domino vivit, digne sepultus in Cluniaco jacet; sed institutionum ejus sanctimonia permanet, sed ordinis disciplina quam docuit usquequaque viget, sed in cœlestibus meritorum ejus corona refulget Hugo iste, anno vitæ 15 monachus factus, 25 abbas sacraus, 35 defunctus, III Kalendas Maii quævit in Domino, anno incarnati Verbi 1109 (151).

CAPUT III.

Ex collectione anonymi in prænotata bibliotheca.

12. Ille Willelmus (152) Anglorum princeps, S. Hugonem plurimum diligens, antequam ejus colloquio fieri potuisset, cum absentis benedictionem per legatum ejus, dominum scilicet Warmundum, qui per studio ex abbatia Dolensis (153) gradu, ad Viennensem archiepiscopatum conscendit (154), audisset, atque sciscipisset ab illo donum societatis ejus, plebem regalem deposuit, et caput tanta humilitate submisit, ac si per angelum divinæ gratiæ investitus munere fuisset. Cumque satrapæ ejus stupeant, quia rem cernebant miram, ejusque cervicem alias inflexibilem viderent nimis humiliatam, putarentque inquirendum quæ fuisset causa, cur nihil visibile accipiens, erga personam talem nil tribuentem ita majestatem regiam exinanisset, respondit, dicens: « Nolite mirari quod me tam devote inclinaverim, tamque humillime, quia causa tantæ benedictionis et investitiæ specialiter exegit, ut facerem quod faciendum judicavi. Non enim tantum munus unquam suscepi, nec ipso die tam grande aliquid me acquisisse putetis, quo hujus regni coronam obtinui, quia cunctis quæ habeo terminus erit relinquendis, sicut initium fuit capiendis; cœlestis autem gloriæ, cujus auram quodammodo suscepi, quando sancto collegio me Cluniacensi miscui, finis esse non poterit. » Ita prudens Willelmus philosophatus de thesauro cordis sui, stuporem suorum majori admiratione compescuit, et oculos sæcularium mentium ece direxit, ut cognoscerent quanti habendus esset Hugo sanctus præsens, qui tanti habitus a tanto fuisset absens. Ille nempe rex attendebat in ejus legatione quid ponderis esset, quid commodi, quid lucri animæ suæ proveniret, si, per conniventiam reverendi capituli, posset communionem tanti corporis promereri. Tunc misit rex domino abbati et sacro conventui cappam pene auream totam, in qua vix nisi aurum apparet, vel electrum vel margaritarum

textus, et gemmarum series; inferius autem undique tintinnabula resonantia (155), ipsaque aurea pendent; regina autem planetam, plane dignissimam mittente et accipientibus, quia sic rigidam, ut plerumque non posset.

13. Rex idem Anglorum Willelmus, vii magnificus et in animis strenuus, et infinitis opibus ac viribus potentissimus, cum præfata regionis potiri cœpisset ejusque coronam regni bello obtinisset, volens digne episcopatus et abbatias terræ illius ordinare, misit litteras illustrissimo abbati S. Hugoni, et mandavit ei supplicando, ut sex ei personas dirigeret ex fratribus nostris, quorum consilio agere posset, quidquid illi de Ecclesiis ordinandis foret agendum, eisque rectoribus constitutis securus esset de ovibus custodiendis atque regendis. Adjecit quoque se daturum pro singulis argenti libras centum quotannis Cluniaco, sub titulo amicitiae et gratiæ, ne forte esset grave sacro loco carere personis suis, et earum fructum perdere. Sed qui emptor fieri voluit, non potuit, quia monachorum non invenit venditorem. Respondit enim philosophus Christi, qui animabus fratrum nil censebat comparandum: « Petitio, inquit, vestra, domine rex, descendit ex bona voluntate, qui vultus gentem vobis a Deo traditam ad salutem suam ordinare. Verum sicut dignum est vestræ majestati quod poscitis, ita quod injungitis, incongruum est nostræ saluti ut animas, quas in periculo animæ meæ et capitis mei suscepi, vendam terreni mercimonii cupiditate, et mittam in perditionem, aut generalem aut specialem, videlicet ubi aut omnes aut aliqui eorum pereant, et ego pro illis rationem Deo reddam, apud quem nihil valet aurum, nihilque prodest argentum, aut argumentum vanæ excusationis. Quomodo ergo faciam pro ullo munere, quod si facerem pro toto mundo, mihi parum esset, cum pro uno ex eis perditio perirem? Quid enim proficit homini si universum mundum lucretur, seipsum autem perdat, et detrimentum sui faciat? (Matth. XVI, 26.) Igitur, charissime domine, hoc nolite a me quærere, quod facere nisi cum perditione mea non possum, quia nullo pretio volo animam meam venumdare, quam profecto venalem darem, si unum ex fratribus mihi commissis mitterem ubi illum perderem, et libentius ego pecuniam darem pro comparandis monachis, quibus valde indigeo per diversa loca a me ordinanda, quam pro eorum venditione acciperem. Quod enim capitulum nostrum in partibus illis timerent, ubi nullum viderent nostrum monasterium, ad cujus portum

(151) Notatum quidem in editis annis 1108: sed cum certum sit S. Hugonem mortuum esse post S. Anselmum, et quidem in hebdomade paschali, Pascha autem anno 1108 celebratum fuerit 5 Aprilis: evidens apparet hic esse mendum quod propterea commiximus.

(152) Guillelmus I. ob regnum armis occupatum *Conquestor* dictus, regnavit ab anno 1066, ad 1087, et successorem habuit filium secundo genitum, cognomento Rufum, de cujus morte actum supra in Vita.

(153) Dolensis seu Burgidolensis abbatia, in Biturigibus ad fluvium Anliam, sæculo superiori fundata fuerat, abbatem autem hunc Warmundum acceperat circa annum 1074.

(154) Idem anno 1077 factus Viennensis archiepiscopus, superavit usque ad an. 1085.

(155) Hujusmodi tintinnabula adhuc videre licet in antiquioribus Aquisgranensis ecclesiæ cappis, ob solius vetustatis æstimationem et ostensionem hactenus reservatis.

applicare valeant vel constringi possent? Aliud itaque jubete, et sustinete hoc patienter, si non potest fieri cum salute amici vestri, quod petistis. Valet. Hoc rescripsit pius Pater regi illi eximio. Qui primo vehementer indignatus pro eo quod esset repudiatus in prece sua cum tanto munere, post furorē rediit ad mentem, cognovitque hunc hominem Dei vere cunctis præferendum; cui nullus appetitus rerum temporalium dominabatur, quique animarum salutem omni auro incomparabilem censebat, ideoque ipsum nulli omnino potestatis alicujus personæ comparabilem, quia nulla cupiditate a recto calle flexibilem se aut mutabilem præbebat. Convertit ergo se ab indignatione ad admirationem, repulsam videlicet suam majoris faciens, quam susceptionem fecisset, si exauditus fuisset. Repressit igitur iram quæ inieciat, acquievitque rationi, quam cogitavit postquam recessit perturbatio mentis.

14. Tempore quodam (136) necesse fuit sancto viro pro tuendis filiis ad Ecclesiam matrem recurrere, et Romanæ sedis patrocinium advocare. Quapropter urbis illius refugium petens, magno labore et difficultate a latere papæ avulsum dominum Petrum, Hostiensem videlicet episcopum, cognomento Damianum, obtinuit, ut sibi daretur pro magno Petro præliatus, et adversarios prostraturus mirabili sua prudentia atque facundia (137). Erat namque in ille abstinentiæ singularis usu, et ferreorum vinculorum nexu unquam sic attritus, ut vix posset inveniri modus, quo ejus corporis imbecillitas foveretur, ad equitandi onus grave utcumque tolerandum (138). Et quia levi plerumque scandalo offendi poterat, necesse habebat sæpe aliqua satisfactione placari. Ad quam rem venerabilis Hugo ita se inclinabat, ut ejus animum reformaret ad tranquillitatem, ac si alter Martinus esset, qui nihil putaret indignum, quod humilitas agendum suaderet. Cum ergo venisset Cluniacum alter ille Gregorius, per eloquentiæ ubertatem, non tamen per apostolicæ vitæ æqualitatem, vidissetque humanitatem et disciplinam, virgamque et baculum contulisset, cœpit hæerere ac stupere, qualiter sancti esse, aut sanctos institutores habere possent, qui tantis abundarent bonis, et rursus quomodo non sancti esse possent aut perire, qui tam devote sustinerent tam grave pondus laboris et custodiam monasticæ disciplinæ.

(136) Ad annum 1062 hæc refert Baronius, et causam motæ contra Cluniacenses controversiæ fatetur ignorare; conjectat autem Gaufridum comitem Andegavensem turbam auctorem fuisse, citans vitam S. Hugonis. Sed huic nihil negotii cum Cluniacensibus fuit: S. Martini Turonensis monasterium petebat. Rem totam explicat Bibliotheca Cluniac. col. 309, enarrans controversiam, inter Droconem Matiscovensem et Hugonem Cluniacensem coram Petro Damiano agitatam, eo successu, ut Droco, qui Cluniacenses excommunicare præsumperat, coactus sit se purgare ignorantia privilegiorum Apostolicorum anno 1065, coram concilio Cabilonensi ob eam causam convocato.

15. Aliquando sane judicabat ciborum copiam, aliquando mirabatur hanc jejunantibus decesse gratiam, quam illos habere videbat. Verumtamen si fieri posset, sicut ipse dicebat, ut utraque virtus obedientiæ et abstinentiæ sociaretur in eis, tum profecto nihil apostolicæ defuturum perfectionis. Quæ de re conveniens dominum abbatem obsecrabat, ut a sagimine duabus saltim feriis se suspenderent, qui in cæteris tam perfecti essent, ut anachoretis nihil deberent. Cui venerandus Hugo, discretionis custos egregius: « Si, inquit, Pater charissime, vultis augere nobis coronam mercedis per additamentum jejunii, tentate prius nobiscum pondus laboris vel per octo dierum spatium, et deinceps æstimabitis quid adjiciendum censere debeatis. Nam quandiu non gustaveritis pulmentum, nescire poteritis quod exigat condimentum salis, et si non adhibueritis saltem minimum digitum vestrum, nequaquam judicare de onere fraterno discrete ac digne valebitis. » Quibus ille auditis, sentiens fascis hujusmodi gravitatem suis viribus importabilem, cessavit a petitione ingravandi ponderis, et semetipsum cœpit repercutere, unde alios ferire voluit, quia sagittam ad eos sine suo vulnere nequivit dirigere, intelligens magnum esse pensum illud, ac debere sufficere quod apprehendere ipse non posset, qui in tanto videbatur stare virtutum culmine. Eruditus itaque præsal, multo eruditior rediit quam venit, magnumque thesaurum fugiendæ inanis gloriæ et capessendæ veræ humilitatis secum reportavit.

16. Venerabilis Hugo, hujus sancti Cluniacensis cœnobii abbas, non modo in monastica religione, verum etiam in divinis officiis, per Dei gratiam ad meliora provehendis, tota animi industria solerter invigilans, decrevit cum communi fratrum consilio, ut in die sancto Pentecostes, hymnus, *Veni Creator Spiritus* (139), in hora tertia decant retur, qui videlicet minime antea canebatur, quo scilicet ejusdem Paraleti, id est, *consolatoris* visitatione compungi, amore inflammari et gratia mereamur illustrari. Utque huic tam saluberrimæ orationi bonum eleemosynæ suffragaretur, constituit, ut ipso die abundans refectio a magistro ecclesiæ custode pauperibus exhiberetur, de pane, vino et carne, tali ratione ut quantus in festivitate fuerit numerus fratrum, tot etiam pauperes reficerentur. Sin vero numerum fratrum per se scire nequiverit, a ministro

(137) Multa de hac S. Petri legatione dicenda hic forent, nisi id actum esset ante ipsius Vitam, 23 Feb. § 5.

(138) Quanti deinde fecerit disciplinæ Cluniacensis præstantiam, testari poterunt ejus epistolæ, post reditum in Italiam, ad conventum ipsumque abbatem ejus Hugonem datæ, quæ propterea etiam in bibliotheca collectæ exhibentur.

(139) Hunc ritum Romana Ecclesia postmodum suscepit, et apud omnes Romano breviario utentes perseverat.

refectorii, vel a custode infirmorum, eorum numerum discat. Et ut tam boni operis præmium a Domino consequeretur, decretum est ut ipso die ad majorem missam, post primam collectam missæ familiaris, *omnipotens sempiternæ Deus*, pro eo sub silentio dicatur a sacerdote. Hujus itaque præcepti roboratoribus atque observatoribus pax, salus, et gratia a Deo Patre, et Jesu Christo Filio ejus, et Spiritu sancto paraclete. Contemptoribus vero ac violatoribus, ni cito pœnituerint, ira ejus semper omnipotentis et æterni Judicis, ignis etiam inextinguibilis æterna damnatio. Decretum est etiam ab eodem Patre cum consensu fratrum, generale officium fieri singulis annis, feria v post octavos Pentecostes, pro cunctis in cœmeterio hujus loci quiescentibus, ita ut sicut in festivitate Omnium Sanctorum agitur,

A dicto vespere omnia signa pulsantur pro vesperis, ac post cœnam pro officio, et in sequenti die promissa in qua tractus, *De profundis*, a duobus cantoribus canatur, cunctique sacerdotes qui illo die cantaverint missam, *Deus cujus miseratione*, specialiter pro illis cantent, et alii psalmos septem, ac duodecim pauperes reficiantur, et quidquid eadem die de refectione remanserit, eleemosynæ tribuatur. Sed et per omnia loca huic loco subjecta, hoc idem agi pro cujusque loci cœmeterii defunctis sancitum est, videlicet ut in monasteriis, ubi congregatio fratrum est, nec minus hoc perficiatur. Sed in cellis ubi non plus quam quinque aut tres commorantur, si tot pauperes reficere nequeunt, saltem vel quot sunt fratres, tot pascantur.

SANCTI HUGONIS EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA.

AD WILLELMUM I ANGLORUM REGEM.

Regi supplicando petenti ut sex ad eum monachos, sub annua pro singulo centum argenti librarum pensione, mitteret, respondet petitionem ejus, ut venalem et quasi Simoniacam, omnino rejectendam.

(Anno 1078.)

[*Bibliotheca Cluniacensis. p. 453.*]

Petitio vestra, domine rex, descendit ex bona voluntate, qui vultis gentem vobis a Deo traditam ad salutem suam ordinare. Verum sicut dignum est vestræ majestati quod poscitis, ita quod injungitis, incongruum est nostræ saluti, ut animas quas in periculo animæ meæ, et capitis mei suscepti, vendam terreni mercimoniæ cupiditate, et mittam in perditionem, aut generalem aut specialem, videlicet ubi aut omnes, aut aliqui eorum pereant, et ego pro illis rationem Deo reddam, apud quem nihil valet aurum, nihilque prodest argentum, aut argumentum vanæ excusationis. Quomodo ergo faciam pro ullo munere, quod si facerem pro toto mundo, mihi parum esset, cum pro uno ex eis perduto perirem? Quid enim proficit hominibus si universum mundum lucretur, seipsum autem perdat, et detrimentum sui faciat? Igitur, charissime domine, hoc nolite a me querere quod facere nisi cum perditione mea non possum, quia nullo pretio volo animam meam venundare, quam profecto venalem darem, si unum ex fratribus mihi commissis mitterem ubi illum perderem; et hinc lentius ego pecuniam darem, pro comparandis monachis quibus valde indigeo, per diversa loca a me ordinanda, quam pro eorum venditione acciperem. Quod enim capitulum nostrum in partibus illis timerent, ubi nullum viderent nostrum monasterium, ad cujus portum applicare valerent vel constingi possent? Aliud itaque jubete, et sustinete hoc patienter, si non potest fieri cum salute amici vestri quod petistis. Valet.

EPISTOLA II.

AD MOISIACENSES FRATRES.

(Anno 1078.)

[*Mabill. Annal. Bened. V, 150.*]

Dulcissimis et amantissimis fratribus ac filiis, sub patrocinio beatorum apostolorum Petri et Pauli apud Moisiacum degentibus, fratri HUNALDO abbati, salutem animarum et corporum et æternam benedictionem.

Noveritis, filii charissimi, qualiter vos semper dileximus, quamque speciali amore locum illum præ omnibus congregationis nostræ locis habuimus et honoravimus. Hoc namque privilegium vobis et loco vestro semper concessimus et concedimus, ut in amore et honore atque memoria congregationis nostræ speciales sitis. Unde, filii, rogamus, ut nostri memores, Dominum super omnia diligatis, timeatis, honoretis, eique gratias super beneficiis suis agatis. Licet enim vobis plures supervenerint anxietates, ejus tamen misericordia non defuit vobis, in bonis augmentum præstans, et in necessitatibus solatium. Idcirco, charissimi, ipsum in omnibus et super omnia præ oculis habetote; dominis nostris summis apostolis servire non cessate; ordinem vestrum et sacram religionem, sanctamque obedientiam cum summa diligentia custodite. Pensate quam nihil sit quidquid in mundo cernitis. Cogitate cum quanto sudore laborandum, ut possit illud evadi terribile iudicium, et perveniri ad gaudium nunquam finiendum. Dominus abbas, quem vobis præfecimus, vir bonæ intentionis et religiosus, nobis et fratribus nostris non parum charus, satis se laudat de vobis. Unde gaudemus, et ut magis magisque ipsum diligatis, honoretis eique devote obediatis, utpote tam glorioso viro, volumus et admonemus. De cætero commendamus vos omnipotenti Deo, qui vos benedicat, et adjuvet, et protegat, et ab omnibus peccatis absolvat, vobisque perseveranti in sancta reli-